

DVA NEZNÁMÉ NÁLEZY KNOVÍZSKÉ KULTURY Z BENEŠOVSKA

Jan Bouzek

Oblast dolní Sázavy poskytla jen velmi málo archeologických památek. Depot Ha B3 z Ratají nad Sá-zavou (Kytlicová 2007, 299, tab. 153–155) je podle všeho mimo sídelní oblast a spíše památkou kimmer-ského tažení do Čech, i když si jistě nemůžeme být jisti takovou interpretací. Bohatý hrob z Hostomic, pokud šlo o hrob (Kytlicová 2007, 214–215, 234, tab. 148–150), by byl pohřbem náčelníka, který měl přístup k předmětům kimmerského horizontu i jiných zdrojů, podobně jako ten, kdo ukládal depot ve Třtěnu (Kytlicová 2007, 310–11, tab. 141–145). Keramické střepy z Hostomic, vystavené i na nedávné vý-stavě (Blažek – Gál 2001), patří bezpochyby vyspělému střednímu stupni šítarského období knovízské kultury (srov. Koutecký – Bouzek 1967; *tíž v tisku*). Novinkou je v benešovském okrese depot z Pyšel, jehož publikaci připravují v současné době M. Ernée a L. Smejtek (Ernée – Smejtek 2010); v téže době se mé dceři podařilo nalézt mé staré kresby dvou nálezů z Muzea Podblanicka (tehdy na zámku Jemništi), které jsou od té doby považovány za ztracené. Publikace kreseb a poznámek o nich chce doplnit obraz nálezového fondu v této málo známé oblasti, která jistě nebyla osídlena nijak intenzivně, ale přece jen aspoň sporadicky, a které měla význam pro spojení středoečeské knovízské kultury se středním Povltavím s významnějším osídlením knovízské kultury, aspoň v době Ha A2–B1 (stupně V–VI), také jako jistý mezičlánek mezi hradištěm Ha B na Závisti a jižnějšími hradišti Ha B2–3 podél Vltavy.

1. Dva fragmenty šítarské keramiky z lokality Netluky u Netvořic

A. Inv. č. Muzea Podblanicka 77 AR-1

Zlomek okraje zásobnice se svislým hřebenováním na hrdle (hřeben o 10–11 zubech), těsně nad přechodem mezi hrdlem a výduť vodorovný žlábek. Povrch zevnitř hnědý, hladký, otřelý, zevně světle hnědý, místy šedý. Průměr okraje nádoby přibližně 20 cm. Obr. 1:1.¹

B. Inv. č. Muzea Podblanicka 77 AR-2

Zlomek podhrdlí šítarské amforky či nízkého džbánku s odsazeným hrdlem je zdoben pásy vodorovných rýh (5 a 7) a nad nimi, mezi nimi a uprostřed umístěnými skupinami krátkých rýžek hřebenem. Pod dolním svazkem vodorovných rýh v levém dolním rohu střepu je vyryt stojící trojúhelník, narýsovaný hřebenem ve dvou směrech. Obr. 1:2.

Kombinace obou dekorativních způsobů na obou fragmentech je datuje do závěru raného až počátku středního stupně šítarského období (Koutecký – Bouzek 1967; *tíž v tisku*). Podle informací na lístku u střepů pocházejí oba fragmenty z jámy; možnost, že by mohlo jít o dva zachráněné střepy z nádob v žárovém hrobě je tedy málo pravděpodobná.

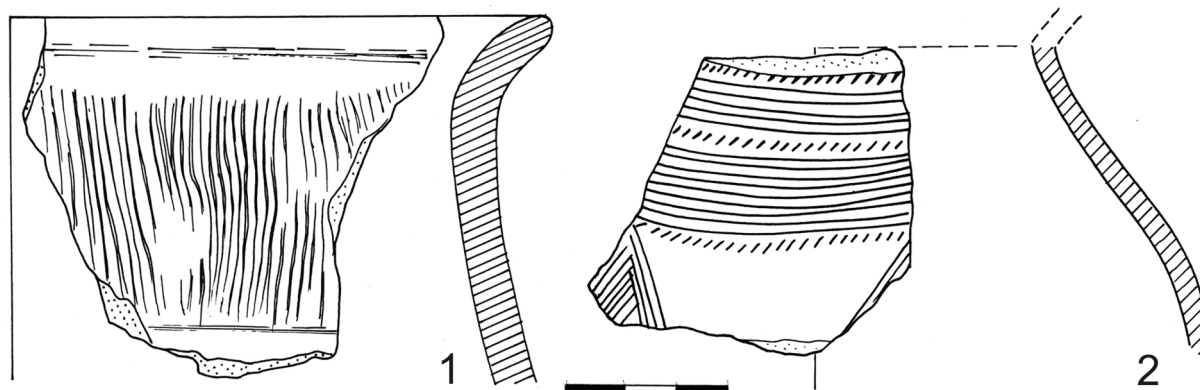
2. Bronzová sekerka s horními laloky ze „západní část benešovského okresu“

Inv. č. Muzea Podblanicka 72 AR-41/63

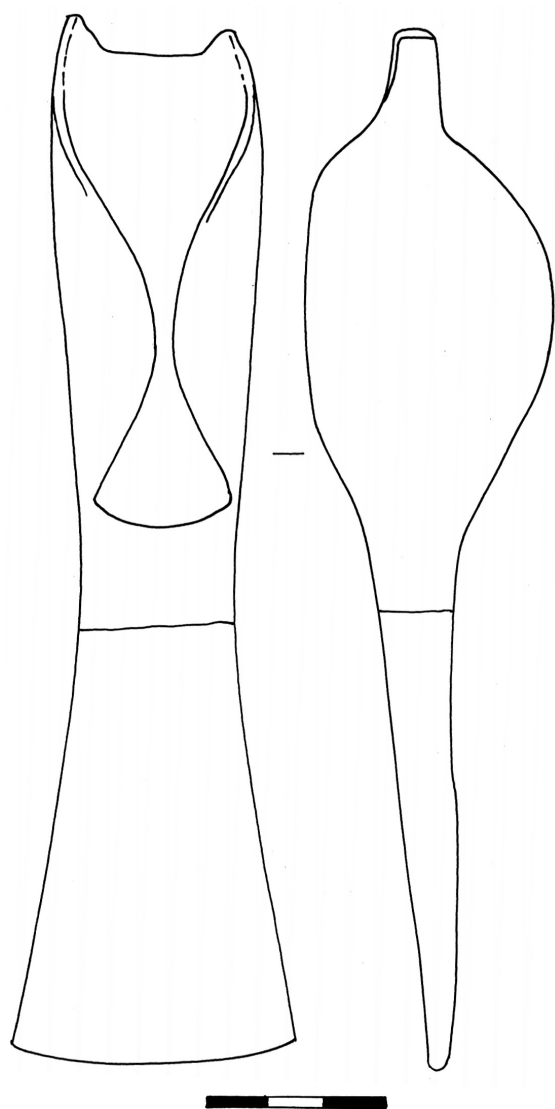
Délka 17,6 cm, šířka max. v místě laloků 3,2 × 4 cm, v břitu 4,6 cm. Přelomena na dva kusy. Údaj u nálezů byl nejasný, ale snad šlo o oblast také poněkud na jih od Dolního Posázaví. Obr. 2.

Sekeru lze srovnat ještě s přechodnou variantou mezi skupinou seker se středními až horními laloky středodunajského ražení (Kytlicová 2007, 126–128) a seker s horními laloky (Kytlicová 2007, 150–151), ale spíše ji lze zařadit již k posledním; přibližně srovnatelné kusy s laloky podobně umístěnými v horní části pocházejí např. z Duban, Malého Boru a Tetína 1 (Kytlicová 2007, tab. 167, 134:1–2, 139:9,11–12), ale nejbližší paralely jsou ještě ze stupně Jenišovice Olgy Kytlicové; zejména blízko jsou kusy z Liščína 1–Maškovic a z Hrdlořez (Kytlicová 2007, tab. 111:49, 182:D2). Sekera je tedy zhruba současná s největší dobou rozkvětu pohřebišť a sídlišť na Sedlčansku, tedy s Křepeňicemi a Hříměždicemi (viz níže).

¹ Protože předměty jsou dnes nedostupné, na obr. 1 a 2 jsou reprodukovány jen lehce upravené původní kresby autorovy.

Obr. 1. Zlomky štítarské keramiky z Netluk u Netvořic

Obr. 2. Sekera s horními laloky ze západní části benešovského okresu

Nálezy ojedinělých seker jsou typické pro okrajové oblasti pravěkého osídlení, které byly využívány pro získávání dřeva. Mohly být při této činnosti ztraceny, ale jistě také někdy obětovány těm božstvům, která dostatek dřeva a nástrojů k jeho získávání zajišťovala. Střepy z Netluk u Netvořic naopak svědčí o osadě; snad byla součástí zajišťování systému cest při Vltavě, které jsou známy zejména z hradišť z období Ha B2–3, z doby štítarského období knovízské kultury (Bouzek 1965; Chvojka 2009, 31–32). Oproti Dobříšsku a Příbramsku (přehledy Smejtek 1987a,b) je osídlení na západ od Vltavy – kromě Sedlčanska (Křepenice, Hříměždice s bohatými pohřebišti a jen málo známými sídlišti, Zrúbek)² – jen málo doloženo.

Hradiště na Plešivci je slavné především svými depoty (Kytlicová 2007, 289–291); jižnější Nečín poskytl také dva depoty (Kytlicová 2007, 285, tab. 17 B a tab. 29–31; Štorch 1950; Korený – Novák 2004). Především nejznámější depot s jehlicemi, ale i druhý jen o málo mladší ukazují význam této oblasti už na počátku doby knovízské kultury, podobně jako sídliště ve Velké nad Vltavou, nejstarší hroby v Drevníkách (hrob 1, Böhm 1937, obr. 43; k pohřebišti i Bezděka – Bouzek 1962), pak také mohyly ve Višňové-Placech (Národní muzeum v Praze, př. č. 61/39) s materiálem podobným nálezům z Prahy-Bubenče, nádraží, chybně datovanému J. Hralou (Hrala 1973, 96, tab. 37:1–2) do konce Ha A; tordovaná ucha jsou v českém materiálu zastoupena prakticky jen ve fázi Knovíz II (srov. Bouzek 1963, 64–65; týž 1992; pro širší kontakty srov. Jiráň ed. 2008, 342–243).

Otázka spojení středních Čech s Moravou podle Sázkavy je pravěkým osídlením dosud jen velmi těžko doložitelná; za úvahu stojí spíše jižnější směr stezky podél dnešní železnice z Tábora na Brno, jejíž význam

² Publikaci pohřebišť v Křepeenicích a Hříměždicích (výkopy Ladislava Hájka a Jiřího Neustupného) připravujeme s Víttem Vokolkem. Částečně bylo křepenické pohřebiště publikováno v USA (Böhm – Fewkes 1935) a obecnější zpráva publikována za války (Neustupný 1942). Předlohy fotografií celých nádob z americké expedice jsou uloženy v archivu Archeologického ústavu AV ČR v Praze.

naznačují zejména hroby s knovízskými nádobami z Oblekovic (Říhovský 1968) a pro kterou by mohly hovořit i bronzы z Richlého souboru údajně z Horní Cerekve (Richlý 1892; týž 1894), který byl podle názoru Jindřicha Richlého souborem shromážděným při stavbě železnice mezi Jindřichovým Hradcem a Jihlavou. K tomuto problému stojí za to připomenout i jednu studii Milana Salaše (Salaš 1990) a úvahu Ondřeje Chvojky o okrajových oblastech osídlení jižních Čech v mladé době bronzové (Chvojka 2009, 35). Tuto otázku bude zřejmě potřeba sledovat i nadále; nové nálezy i starší, dříve nedostupné nebo ne-zvěstné, rozšiřují naše poznání i na periferii sídelních zón a *argumentum ex silentio* se ukázalo v archeologii již mnohokrát jako chybné.

LITERATURA

- Bezděka, J. V. – Bouzek, J. 1962: Knovízské hroby v Drevníkách, *Archeologické rozhledy* 14, 556, 558–570.
- Blažek, J. – Gál, L. 2001: Bronzový věk v Podkrušnohoří. Most.
- Böhm, J. 1937: Základy halštatské periody v Čechách. Praha.
- Böhm, J. – Fewkes, W. 1935: Cinerary urn graves at Křepeň, *Bulletin of the American School of Prehistoric Research*, May 1935, 31–42.
- Bouzek, J. 1963: Problémy knovízské a milavečské kultury, *Sborník Národního muzea, řada A-Historie* 17, 57–118.
- Bouzek, J. 1965: K otázce halštatu B v jižních Čechách, *Archeologické rozhledy* 17, 54–67.
- Bouzek, J. 1992: Die tordierten Henkel der Urnenfelderzeit. In: *Archäologie in Gebirgen*. Bregenz, 83–84.
- Ernée, M. – Smejtek, L. 2010: Mladobronzový depot (?) z Pyšel, okr. Benešov, *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 23, v tisku.
- Hrala, J. 1973: Knovízská kultura ve středních Čechách. *Archeologické studijní materiály* 11. Praha.
- Chvojka, O. 2009: Jižní Čechy v mladší a pozdní době bronzové. Brno.
- Jiráň, L. ed. 2008: *Archeologie pravěkých Čech 5. Doba bronzová*. Praha.
- Korený, R. – Novák, L. 2004: Hromadný nálezy z Nečína (II) a nový pokus o lokalizaci některých bronzů ze sbírek Hornického muzea Příbram, *Archeologie ve středních Čechách* 8, 287–300.
- Koutecký, D. – Bouzek, J. 1967: Štítarské pohřebiště ve Staňkovicích, *Památky archeologické* 58, 37–80.
- Koutecký, D. – Bouzek, J. v tisku: Die Štítary-Siedlung in Vikletice.
- Kytlicová, O. 2007: Jungbronzezeitliche Hortfunde in Böhmen, *Prähistorische Bronzefunde* 20/12, Stuttgart.
- Neustupný, J. 1942: Das Vordringen der Knobitzer Kultur nach Südböhmen, *Altböhmen und Altmähren* 2, 111–117.
- Richlý, H. 1892: Bronzedepotfund bei Obercerkvo in Böhmen, *Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien* 22, 32–33.
- Richlý, H. 1894: Die Bronzezeit in Böhmen. Wien.
- Říhovský, J. 1968: Das Urnengräberfeld von Oblekovice. *Fontes Archaeologici Pragenses* 12. Pragae.
- Salaš, M. 1990: K západním vlivům v kultuře středodunajských popelnicových polí na Moravě, *Časopis Moravského muzea-společenské vědy* 75, 39–52.
- Smejtek, L. 1987a: Die Struktur der Besiedlung des mittleren Moldautales in der Urnenfelderzeit. In: *Die Urnenfelderkulturen Mitteleuropas, Symposium Liblice 1987*. Praha, 203–208.
- Smejtek, L. 1987b: Vývoj osídlení Příbramska v mladším pravěku a jeho vztah k přírodnímu prostředí, *Vlastivědný sborník Podbrdská* 38/39, 313–367.
- Štorch, E. 1950: Poklad jehlic z mladší doby bronzové u Nečína u Dobříše, *Obzor prehistorický* 14, 385–386.

UNKNOWN FINDS OF KNOVÍZ CULTURE FROM THE BENEŠOV DISTRICT

The article publishes two pottery fragments of the Štítary phase of the Knovíz culture from Netluky near Netvořice, and a bronze axe of unknown provenance reputedly from the western part of the Benešov district, south of Prague. The axe is slightly earlier than the sherds, of Ha B 1 date; the pottery reputedly came from a pit and is of Ha B1–2 date (from the transition between the phases Štítary I and II). These finds, which were kept in seventies of the last century in the Museum Podblanicka and whose later fate is unknown, have a new parallel in a hoard found at Pyšely and prepared for publication by L. Smejtek and M. Ernée. The rare finds from the lower stream of the

Sázava river are important for the study of communication between the richly populated area around Prague (on whose southern suburbs the finds of Knovíz culture end) and the Middle Vltava region, with important cemeteries and settlements, rather densely populated especially in Ha A2 and B1 (Knovíz culture phases IV–VI), and for the access to the forts founded in Ha B along the Vltava river, similarly as later the Celtic oppida.

Fig. 1. *Fragments of Štítary-phase pottery from Netluky near Netvořice*

Fig. 2. *Bronze axe with upper lobes from the western part of Benešov District*

(English by J. Bouzek)